

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ

Baki Adam, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Kur'an'ın Tartışmalı Konuları*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2016.

Kur'an-ı Kerim İslam dininin kutsal kitabı olduğu gibi aynı zamanda Dinler Tarihi için de oldukça zengin bir kaynaktır. Bu bakımdan Kur'an-ı Kerim gerek Yahudilik ve Hristiyanlık gerekse diğer dinler hakkında kayda değer bilgiler içermektedir. Kur'an'ın barındırdığı bu bilgiler diğer dinlerin kaynakları ile büyük oranda uyuşsa da birçok hususta farklı anlatılarla karşılaşmak mümkündür. Kur'an-ı Kerim ile diğer dinlerin anlatıları arasındaki bu farkları, oryantalist ilim adamları kendi kaynakları bağlamında Kur'an'ın hatası olarak kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu açıdan Kur'an'a ciddi eleştiriler yöneltmektedirler. Halbuki Kur'an kendi anlatısında doğrudan ya da dolaylı olarak bu dinî kaynakları esas almamaktadır. Bu noktada Baki Adam, Yahudi-Hristiyan geleneğinin Kur'an'a yönelttiği eleştirileri ele alarak konuyu detaylı bir şekilde irdelemektedir.

Bu çalışmasında Baki Adam, tarihsel süreç içerisinde Yahudi ve Hristiyanların kutsal kaynakları üzerinden kurulan zemine göre hareket eden oryantalistler arasında ciddi bir şekilde eleştiri konusu yapılan üç konuyu irdelemektedir. Hatta bu konular kitle iletişim araçları olan internet sitelerine dahi polemik konusu olabilmektedir. Bununla birlikte eserdeki konu başlıkları hakkında kısa bir bilgi verecek olursak müellif ilk olarak, Kur'an'da Hz. Musa kıssasında söz edilen Firavun'un ve Firavun'un başdanışmanı olan Hâmân'ın kimliğini tartışmaktadır. Sonrasında Yahudilerin Üzeyr'i Allah'ın oğlu kabul ettiklerini bildiren Tevbe suresi 30. ayetini araştırma konusu yapmaktadır. Yazar, eserin son bölümünde ise Hristiyan teolojisi açısından bir sorun teşkil ettiği ileri sürülen Maide suresi 116. ayeti referans alarak Hz. Meryem'in teslisin üçüncü unsuru olup olmadığı konusunu incelemektedir.

Eser ile ilgili konu başlıklarına genel olarak baktığımızda konuların farklı alanlar ile ilgili olduklarını görebilmekteyiz. Bu durumu müellif, eserin önsözünde kendisi de belirtmektedir. Buna binaen bir kişinin Yahudi, Hristiyan ve İslam tarihleri ile teolojileri konularında uzman olma olasılığı bulunmadığından eserde bazı hataların olmuş olabileceğini açıkça ifade etmektedir.

Yazar birinci bölümde, Kasas suresi 38. ayette geçen, Hâmân ve onun hangi Firavun döneminde yaşadığını araştırmaktadır. Ayete göre Firavun, Hz. Musa ve onunla birlikte olanlara hitap ederek kendisinin bir tanrı olduğunu ifade etmektedir. Daha da önemlisi başdanışmanı Hâmân'a bir kule yapmasını emrederek Hz. Musa'nın bahsettiği alemlerin rabbi olan Allah'ı görmek istediğini söylemektedir. Mevzu bahis ayeti Yahudi kaynaklarına göre değerlendirdiğimizde Hâmân, Kur'an-ı Kerim'de bahsedildiği gibi Firavun'un başrahibi ve yapı işlerinden sorumlu mimarı olarak bahsedilen kişi değildir. Yahudilerin sürgün hayatını anlatan Ester kitabında Hâmân, İran Kralı Ahaşveroş'un (Artaxerxes) (MÖ. 465-424) başdanışmanının ismi olarak geçmektedir. Dolayısıyla Yahudi kaynaklarına göre söz konusu coğrafi mekânın Firavunlar Mısır'ı değil Persler dönemi İran'ı olduğu açığa çıkmaktadır. Kur'an'la Eski Ahit arasındaki Hâmân'la ilgili bu çelişkiyi, Yahudi ve Hristiyan oryantalistler Eski Ahit lehine yorumlamaktadır (s. 31). Kur'an'ı Hz. Muhammed'in yazdığını ileri süren bu bilginler, Hz. Muhammed'in, Kutsal Kitap hikayelerini aktarırken karıştırdığını iddia etmektedir. Yazar, birçok internet sitesinde ya da Ateist forumlarında dahi tartışılan bu konuyu sağlam kanıtlar ile delillendirmeyi başarmaktadır. Bunu yaparken Firavun'un kelime anlamı ile Firavun'un kimliğini belirlemeye çalışarak işe başlamaktadır. Firavun'un kimliğini tespit noktasında Hz. Musa kıssası ile ilgili olarak Sâd ve Fecr surelerinde geçen "Kazıklar Sahibi Firavun" ibaresini tahlil etmektedir. Buradaki kazıkların ne anlama geldiğini ve bu kazıkların ne zaman kim tarafından yapıldığını belirlemektedir. Bu sayede Hz. Musa'nın hangi krallık döneminde yaşadığını saptayıp o krallık dönemindeki Firavun'u ve o Firavun'un başdanışmanının kimliğini tespit etmektedir. Bu noktadaki genel kaniya göre Hz. Musa'nın yaşadığı dönemin Firavun'u II. Ramses'tir. Fakat yazar Hz. Musa ile mücadele eden Firavun'un XVIII. Hanedanlığın iktidar döneminin başlarında hüküm süren III. Tutmose olduğunu serdetmektedir.

İkinci bölümde ise yazar Hristiyanların Hz. İsa'ya yaptığı gibi Yahudilerin de Üzeyr'e Allah'ın oğlu demeleri problemini ele almaktadır. Müellif bu noktada Tevbe suresi 30. ayette geçen "Yahudiler, "Üzeyr, Allah'ın oğludur" dediler. Hristiyanlar ise, "İsa Mesih, Allah'ın oğludur" dediler." söylemini temele alarak konuyu açıklamaktadır. Hristiyanların Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu olarak kabul etmeleri noktasında Kur'an'ın verdiği bilgiler, Hristiyan teolojisi ile örtüşmektedir. Hristiyanlar genel itibarıyla Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğuna zaten inanmaktadır. Dolayısıyla yazar, buradaki tartışmanın ayette geçen "Yahudiler, "Üzeyr, Allah'ın oğludur." dediler."

bölümünden kaynaklandığını belirtmektedir. Nitekim kimi oryantalistler, Yahudi kaynaklarında ya da Yahudi tarihinde böyle bir bilginin olmadığını ve bu bağlamda Kur'an'ın yanlış bir bilgiyi ihtiva ettiğini iddia etmektedir (s. 45-48).

Kur'an-ı Kerim Yahudilerin, Üzeyr'i Allah'ın oğlu olarak kabul ettiklerini zikrederken Üzeyr'in kimliği hakkında bir bilgi vermemektedir. Bu noktada müellif konuya başlarken Üzeyr'in kimliğini tefsir geleneğindeki bilgiler bağlamında tespit etmeye çalışmaktadır. Bu kaynaklardaki bilgilere göre Üzeyr, İsrailoğullarından Tevrat'ın ve Ahit Sandığı'nın ortadan kaldırıldığı bir dönemde bunları tekrardan ortaya çıkaran kişidir. Dolayısıyla da bu bilgi ilk etapta Üzeyr'in Yahudilik tarihindeki "Ezra'yı hatırlatması gibi bir sonuç doğurmaktadır. Fakat yazara göre Yahudilerin Ezra'yı Allah'ın oğlu olarak yücelttiklerine dair Yahudi dinî kaynaklarında hiçbir bilgi yoktur. Müellif, bu konuda birkaç Müslüman bilginin Üzeyr ile Ezra'yı bağdaştırmasına karşın bunu destekleyecek herhangi bir veriye yer vermediklerini açıkça ifade etmektedir. Neticede yeni bir bakış açısıyla bu sorunun temellerini Yahudi Merkabah Mistisizminde aramaktadır (s. 49-58).

Müellif, Merkabah Mistisizminin metinlerinden III. Enoh'ta Yared oğlu Enoh olarak geçen ve sonrasında melekleşerek Metatron ismini alan varlığın, Yahudiler tarafından Allah'ın oğlu olarak tanımlandığını gösteren açık delilleri eserinde serdetmektedir. Ona göre Metatron sadece III. Enoh'ta değil Babil Talmud'u başta olmak üzere diğer Yahudi klasik metinlerinde de geçmektedir. Yazar bu konudaki delilleri detaylı bir şekilde anlatarak Üzeyr'in aslında Ezra olmayıp, Metatron isimli melek olduğu sonucuna ulaşmaktadır (s. 77-85).

Yazar son bölümde ise, Kur'an'ın tartışmalı konularından biri olarak takdim edilen Meryem'in ilahlığı meselesini mercek altına almaktadır. Yahudi ve Hristiyan ilahiyatçılar, "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Allah'ı bırakarak beni ve annemi iki ilah edinin dedin?..." ifadelerine yer veren Maide suresi 116. ayeti referans alarak, teslisin üçüncü unsuru kutsal ruhun yerine Meryem'in yerleştirildiğini ileri sürmektedirler. Bu nedenle de Hristiyan öğretisi bağlamında Kur'an'ın ciddi bir hataya yol açtığını iddia etmektedirler. Fakat bu konu Hz. Musa, Hâmân ve Firavun hususu veya Yahudilerin 'Üzeyr'e Allah'ın oğludur demeleri konusu kadar müphem ve kaynak noktasında sınırlı olmadığından yazar burada kendisine daha geniş bir hareket alanı bulmaktadır. Zira Hz. Meryem'in 'tanrı doğuran' (theotokos) olarak kabul edilmesi noktasında oldukça geniş bir literatürden söz edilebilir. Yazarın bu konu hakkında Yahudi Kabala Mistisizminin kutsal kitabı Zohar'dan, Gnostik Sâbiî metinleri gibi kaynaklardan getirdiği deliller, söz konusu ayette Hristiyanlara yönelik bu eleştirilerin dayanaksız olmadığını gözler önüne sermektedir. Öyle ki müellifin bu hususa dair açıklaması bir hayli ilgi çekicidir. Yazara göre aslında bu ayetteki eleştirinin Hristiyanlıktaki teslis formülasyonu ile hiçbir ilgisi yoktur. Kur'an-ı Kerim bu tenkidi yaparken Hristiyanların konsillerinde kabul edilen resmi inanç sistemlerini dikkate

almamaktadır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de teslisin reddedildiği hiçbir ayette teslisin unsurlarına değinilmemektedir. Dolayısıyla da bu ayet sadece iman-ibadet ilişkisi çerçevesinde Hristiyanların dinî yaşamında yer alan tevhide aykırı anlayışları ve uygulamaları eleştiri konusu yapmaktadır.

Bu eser, Kur'an'ı Kerim'in diğer tüm kaynaklar karşısındaki konumunu güçlendirme babında alana katkı sağlayan bir niteliktedir. Ulusal ve uluslararası ölçekte bu konulara yönelik eleştirilere cevap verebilecek bir mahiyete sahiptir. Dolayısıyla bu kitabın farklı dillere çevrilmesi önem arz etmektedir. Yazarın ele aldığı konularda gerek Yahudi kaynaklarından gerekse Hristiyan ve Müslüman kaynaklarından deliller getirmesi hasebiyle hem olaylara farklı perspektiflerden bakılmasını sağlamış hem de eldeki bilgileri karşılaştırma olanağını bizlere sunmuştur. Ayrıca gerekli görülen yerlerde konuların anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla dipnotlarda açıklayıcı nitelikte bilgilere yer verilmesi de çalışmanın önemli özellikleri arasında sayılabilir. Yazarın kitap boyunca söz konusu tartışmalara ilişkin düşüncelerini sistematik bir tutarlılık içerisinde ortaya koyarak, gayet açık ve akıcı bir üslup kullanması da okumayı kolaylaştırıcı unsurlardandır. Bu eseri ilahiyat öğrencilerinin mutlak surette okumalarını tavsiye ederiz. Kur'an-ı Kerim'in Ehl-i Kitap kaynakları karşısındaki durumunu en azından bu konular bağlamında görmek veya oryantalistlerin yapmış oldukları eleştirilerden haberdar olmak gibi noktalarda ilahiyat alanıyla ilgilenen veya bu konuları merak eden herkesin okumasını öneririz. Ayrıca bu eser, Kur'an-ı Kerim'in Ehl-i Kitaba yönelik tutumu noktasında çalışan araştırmacılar için bir başvuru kitabı konumundadır.

Muhammed Hanifi Bakışgan

Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

